herpy

LEGUANER

## Texas horned lizard

# *Phrynosoma cornutum*

*Phrynosoma cornutum* är en bred, tillplattad ödla med horn på huvudet och två rader spetsiga fjäll längs sidorna. Den lever på öppen, torr gräsmark och i snår i södra USA och norra Mexiko. Den blir 7-13 cm från nos till kloak, är dagaktiv och lever mest av myror. Just födan är det stora hindret: den är svår att ersätta, och arten är en av de svåraste ödlorna att hålla i terrarium.

Familj: Phrynosomatidae  Tidigare namn: *Agama cornuta; Phrynosoma brevicornis; Phrynosoma bufonium; Phrynosoma harlanii; Phrynosoma planiceps*

**FAKTARUTA**

### DJURET

| | |
|---|---|
| Vuxenstorlek | **7-13 cm**<br>nos-kloaklängd |
| Vikt | **25-90 g** |
| Livslängd | **7-9 år** |
| Aktiv | **På dagen** |
| Levnadssätt | **Marklevande och grävande** |
| Biotop | **Halvöken och savann** |
| Svårighetsgrad | **Expert** |

### SKÖTSEL

| | |
|---|---|
| Min. terrarium | **100 × 50 × 40 cm**<br>L × B × H för 1 vuxet djur |
| Temperatur, dag | **27-29 °C** |
| Värmeplats | **38-42 °C** |
| Temperatur, natt | **18-22 °C** |
| Luftfuktighet | **20-40 %** |
| Vatten | **Ingen vattenskål** |
| UVB | **Nödvändigt**<br>Fergusonzon 3 |
| Föda | **Insekter** |
| Hålls | **Ensamma** |

### AVEL

| | |
|---|---|
| Fortplantning | **Äggläggande** |
| Könsmogen | **24 mån.** |
| Kullstorlek | **14-37 ägg** |
| Kullar per år | **1** |
| Inkubation | **40-61 dagar**<br>vid 27-30 °C |

### SKYDD OCH PAPPER

| | |
|---|---|
| CITES | **Bilaga II** |
| EU-bilaga | **Bilaga B** |
| IUCN | **Livskraftig (LC)** |

## Om arten

*Phrynosoma cornutum* är en kort, rund och platt ödla som liknar en liten padda med horn. Det vetenskapliga namnet betyder "paddkroppen" och "den hornförsedda". Två stora horn sitter längst bak på huvudet, och flera mindre horn sitter längs käken och tinningarna. Längs varje sida av kroppen löper två rader spetsiga fjäll, och ryggen är täckt av stora, kölade fjäll. Svansen är kort.

Färgen följer underlaget: gul till rödbrun på sandjord och brun till grå på prärins torra gräs. På ryggen sitter stora mörka fläckar med ljusare kant, och en ljus rand löper från nacken ner över ryggen. Mörka band går från ögonen ut mot hornen. Nykläckta ungar är mörkbruna och ljusnar med åldern. Under parningstiden blir färgerna kraftigare.

Honan är störst. Från nos till kloak mäter honan upp till 13 cm, hanen omkring 9 cm. Vuxna djur väger 25-90 g.

Arten har flera försvarsstrategier. Den ligger alldeles stilla och är svår att få syn på. Blir den upptäckt pumpar den upp kroppen så att fjällen står ut, och den kan sticka med hornen. Mot hunddjur kan den spruta en stråle blod från ögonvrån, upp till 1,5 m.

*Phrynosoma cornutum* är en specialist, och det präglar allt som rör hållningen av den. Omkring 70 % av födan är skördemyror (*Pogonomyrmex*), och resten är mest andra myror och insekter. Den har ett ämne i blodet som neutraliserar skördemyrornas gift, och slem i matstrupen som packar in myrorna. Den födan kan inte ersättas fullt ut i ett terrarium, och de flesta problem i fångenskap beror på fel foder. Arten har minskat i stora delar av sitt utbredningsområde, bland annat på grund av bekämpningsmedel, bebyggelse och införda eldmyror som tränger undan skördemyrorna.

## Utbredning och livsmiljö

*Phrynosoma cornutum* lever i södra och centrala Nordamerika. I USA finns den från sydöstra Colorado och Kansas över Oklahoma och större delen av Texas till sydöstra New Mexico och yttersta sydöstra Arizona. I Mexiko finns den i östra Sonora, större delen av Chihuahua, Coahuila, Nuevo León och Tamaulipas samt i delar av Durango, Zacatecas och San Luis Potosí.

Arten har också införts i sydöstra USA, bland annat i Florida och South Carolina, där små bestånd har klarat sig sedan 1920-1940-talen. De visas inte på kartan. Den finns från havsnivån på öarna utanför Texas kust upp till omkring 1.800 m över havet.

> **Naturlig utbredning:** USA och Mexiko.

### LIVSMILJÖ

Arten bor på öppen mark med gles vegetation: sandig och stenig halvöken, prärie och torr gräsmark, ofta i närheten av skördemyrornas stackar. Här gömmer sig ödlan genom att ligga helt stilla på marken, där färgen passar underlaget. Den sitter gärna på en något högre plats, till exempel en sten eller en tuva, och spanar med överkroppen upphöjd.

Den är uteslutande dagaktiv. På morgonen och kvällen solar den sig och jagar på öppen mark, och under de varmaste eftermiddagstimmarna söker den skydd under stenar, i musgångar eller under buskar. Den jagar vid myrstackarnas ingångar på förmiddagen, när myrorna är som mest aktiva. I genomsnitt förflyttar den sig omkring 50 m per dag.

Vatten får arten mest från dagg och regndroppar, som den slickar av växter och av sin egen kropp, och från födan. Från oktober till slutet av mars övervintrar den nergrävd i lös jord och löv. Viloplatserna är omkring 14 cm djupa och vänder ofta mot söder eller sydväst, där solen når bäst in.

Honan gräver ett gångsystem på 12-25 cm djup, lägger äggen och sluter hålet igen. Hon stannar inte kvar vid äggen.

## Skötsel

### TERRARIET

Det finns bara lite kunskap om skötseln av *Phrynosoma cornutum*. Skötseln bygger därför på livsmiljön: öppen, torr mark, lös jord, stark sol och en föda av myror. *Sceloporus undulatus* och *Sceloporus occidentalis* från samma familj har liknande krav på sol och värme, men de är mycket lättare att hålla eftersom de äter vanliga foderdjur.

Ett vuxet djur behöver ett terrarium på minst 100 × 50 × 40 cm (längd × bredd × höjd). Arten använder bara golvet och klättrar inte, så golvytan är det viktiga. Botten ska vara ett 5-10 cm lager av lös blandning av sand och jord, så att ödlan kan gräva ner sig på natten och under vila. Unga och halvvuxna djur kan hållas i 75 × 30 cm med omkring 5 cm botten av sand, jord och granitgrus.

Inred terrariet öppet och enkelt: platta stenar och ett par bitar trä som solplatser och utsiktspunkter, och ett par gömslen så att ödlan kan dra sig undan. Fäst stenarna så att de inte kan rasa när djuret gräver. Terrariet ska ha ett tätslutande nät- eller glaslock och god ventilation. Ställ det på en lugn plats, eftersom arten stressas av störningar.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

### TEMPERATUR

Arten är en solälskare och behöver en solplats där ytan når 38-42 °C, mätt med en infraröd termometer. Resten av terrariet ska vara svalare, 27-29 °C på dagen, så att ödlan själv kan välja hur länge den vill ligga i värmen. Värmelampan ska styras av en termostat, och djuret får inte kunna röra vid lampan.

På natten sjunker temperaturen till 18-22 °C. Det behövs ingen värme på natten när rummet håller minst 18 °C.

Både för lite och för mycket värme är skadligt. Är det för kallt äter och smälter ödlan dåligt. Är hela terrariet för varmt gräver den ner sig och kommer inte fram.

I naturen övervintrar arten från oktober till slutet av mars. Temperatur och varaktighet för övervintring i terrarium är inte dokumenterade, och övervintring får bara ges till friska, välnärda djur.

Läs mer: Värme och temperatur

### LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara låg, 20-40 %, och terrariet ska torka upp helt under dagen. Botten får inte vara våt.

Arten dricker nästan inte ur en skål utan slickar dagg och regndroppar av växter och av sin egen kropp. Spraya därför lätt en till två gånger om dagen på stenar och växter, så att det bildas droppar, och låt det torka bort igen. Ett dimsystem som körs två korta gånger om dagen är en bra lösning.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

### LJUS OCH UVB

Arten är dagaktiv och tillbringar dagen i öppet solljus, så den behöver kraftigt ljus och UVB hela året. Använd ett UVB-rör (Ferguson-zon 3, T5 HO 10-14 %) eller en kombinerad UVB-metallhalogenlampa över solplatsen. Zonen är satt utifrån livsmiljön. Mät UV-index i höjd med djurets rygg och byt ljuskälla enligt tillverkarens anvisningar.

Ha ljuset tänt omkring 12 timmar per dag, gärna 14 timmar på sommaren och 10 timmar på vintern, styrt av en timer. Det ska finnas en svalare, mer skuggig plats att dra sig undan till. På natten ska det vara mörkt.

Läs mer: Ljus och UVB

### UTFODRING

Födan är den avgörande begränsningen. I naturen är omkring 70 % av födan skördemyror (*Pogonomyrmex*), och ungarna äter bara små myror. Resten är termiter, skalbaggar och gräshoppor. Kosten kan inte upprepas fullt ut i ett terrarium.

I terrarium matas med bananflugor, små syrsor och mjölmask, pudrade med ett kalktillskott för myrätare, en gång om dagen. Ge så många olika foderdjur som möjligt och erbjud levande myror när de kan skaffas. Foderdjuren ska vara små. Myror från naturen kan bära inälvsmask, och de får bara samlas på platser utan bekämpningsmedel.

Ge foderdjuren näringsrikt foder i ett dygn innan de ges. Följ vikten: ett djur som går ner i vikt får inte i sig tillräckligt av rätt föda.

### BETEENDE OCH HANTERING

*Phrynosoma cornutum* är lugn och stilla och lever ensam. Den gör inte mycket väsen av sig och är lätt att förbise, eftersom den smälter samman med underlaget. Den rör sig i korta sträckor, höjer överkroppen och tittar sig omkring. Hanarna nickar snabbt med huvudet åt varandra och åt honorna.

Arten är inte ett djur för hantering. Den stressas lätt, och nykläckta ungar är skygga. Välj alltid djur födda i fångenskap, eftersom de klarar sig bättre än djur från naturen. Låt nya djur vänja sig i lugn och ro och hantera dem bara när det är nödvändigt. Känner djuret sig hotat blåser det upp sig och kan spruta en stråle blod från ögonen. Det är en försvarsreaktion och inte ett tecken på sjukdom, men det är ett tecken på stark stress.

Håll ett djur per terrarium. Arten lever ensam, och hanarna kan slåss om myrstackar. Sätt bara ihop djuren för parning och håll uppsikt över dem.

## Avel

### KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könet ses först och främst på storleken: honan blir upp till 13 cm från nos till kloak, hanen omkring 9 cm. Andra säkra kännetecken är inte dokumenterade. Båda könen är könsmogna efter två år, när de mäter omkring 7 cm från nos till kloak. Honor ska vara fullvuxna och i god hull innan de används i avel.

### PARNING

I naturen parar sig arten från mitten av april till mitten av juni, direkt efter övervintringen. Hanen nickar snabbt med huvudet och söker upp honor, framför allt under den första månaden efter övervintringen. Honan avvisar en hane genom att gå därifrån eller vifta med svansen. Under parningen ligger hanen ovanpå honan i ett par timmar och håller fast med ett bett i ett av hennes horn. Efteråt avvisar honan andra hanar, och hanen tappar intresset för henne. Ta ut hanen igen efter parningen. Hur parning sätts igång i terrarium är inte dokumenterat.

### ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger en kull per år, cirka 44 dagar efter parningen. Kullen är på 14-37 ägg, och de största honorna lägger flest. Hon gräver en sned gång på 12-25 cm djup med frambenen och skjuter ut jorden med bakbenen. Hela arbetet tar 5-10 timmar. Efter äggläggningen fyller hon igen hålet och sprider jord över platsen. Hon stannar inte kvar vid äggen.

För äggläggningen behöver honan en låda eller ett hörn med minst 25 cm djup, lätt fuktig sandjord. Utan en lämplig plats håller hon kvar äggen, och det kan bli livshotande.

### INKUBATION

Äggen är vita och läderartade och mäter omkring 10 × 16 mm. De flyttas försiktigt till en låda med lätt fuktig vermikulit eller perlit utan att vändas. Ruvningstiden är 40-61 dagar. Ruvningstemperaturen är inte dokumenterad; 27-30 °C är lånad från *Sceloporus undulatus*. Håll fuktigheten jämn, så att äggen varken torkar ut eller blir blöta.

### UPPFÖDNING AV UNGAR

Nykläckta ungar mäter omkring 2 cm från nos till kloak och väger 0,6-0,8 g. De är självständiga från första dagen. I naturen äter de bara små myror, så uppfödningen är det svåraste steget. Ungarna matas varje dag med bananflugor, små syrsor och små mjölmaskar, pudrade med ett kalktillskott för myrätare. Håll dem var för sig i små terrarier med samma uppbyggnad som de vuxnas: lös botten, solplats och UVB. De är skygga, så ge dem lugn och ro och fler gömslen.

## Hälsa och vanliga misstag

De flesta sjukdomar beror på fel i uppställningen eller i födan. De typiska problemen är:

- Avmagring och svält. Är fodret inte rätt går ödlan långsamt ner i vikt och dör. Det är den vanligaste orsaken till förluster, framför allt hos djur från naturen.
- Kalkbrist och benskörhet (metabolisk skelettsjukdom) vid för lite UVB och kalk. Det ger mjuka käkar, krokiga ben och darrningar.
- Stress vid för få gömslen, för lite lugn och ro eller flera djur tillsammans.
- Inälvsmask och kvalster, framför allt hos djur från naturen. Låt undersöka ett avföringsprov och kontrollera huden.
- Hudömsningsproblem vid för torr luft. Fjäll kan sitta kvar på tårna och svansen.
- Äggläggningsproblem om honan inte har en lämplig plats att gräva på.
- Brännskador från oskyddade värmelampor.

Ett friskt djur är vaket, har klara ögon och en fyllig kropp. Väg djuret regelbundet, eftersom en plötslig viktminskning ofta är det första tecknet på sjukdom. Sök en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret går ner i vikt, inte äter, är slött eller har svullnader i käken.

Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

### Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.